

The Influence of Salafi-Takfiri Political Thought on the Insecurity of the Islamic Republic of Iran

Mehdi Nataqpour^۱, Yaser Rezapour^۲, Ruhollah Pourasiab^۳

Abstract

Undoubtedly, the Islamic Republic of Iran always faces several dangers in terms of ensuring its national security. One of these dangers is creating insecurity in society. These insecurities are the result of the terrorist activities of extremist groups affiliated with the Salafist ideology, which are becoming more widespread and increasingly violent. This study seeks to investigate and determine the impact or influence of extremist Salafist political thought on the insecurity of the Islamic Republic of Iran. The growing trend of extremist Salafist courses is such that we are witnessing many events in Muslim countries every day, and it seems that this issue will spread to all Muslim countries. These actions, while causing serious damage to the security of Islamic countries, have also created many problems for the international community and have led to the introduction of Islam as a source of violence in the world. These groups have unsecured the communities of the West Asian region and inflicted deadly blows on them. The present study with a descriptive-analytical method tries to answer the question that what is the effect of the political thought of extremist Salafis in creating insecurity in the Islamic Republic of Iran? The type of research in this study is applied and developmental. To conduct the research, the methods of studying related texts, collecting information through library study, reviewing documents and interviewing experts and thinkers in this field have been used. The statistical population of the study is about ۲۲ Defenders of the Shrine, experts of the subject matter and university professors. To determine the sample size, qualitative and non-probabilistic sampling method has been used, based on the results and the fact that the researcher studied, the theoretical saturation by conducting the required interviews, the sample size is considered equal to ۲۲ people. Based on the theoretical data and also reviewing the statistical sample interviews according to the proposed model, the researchers have been analyzed the main and secondary research questions and examined the influence of extremist Salafist political thought in creating insecurity to the Islamic Republic of Iran. Finally, by explaining the results of the extremist Salafist political ideas, solutions and suggestions to prevent further insecurity have been presented.

Keywords: Salafism, Takfir, Insecurity, Islamic World.

^۱ - Assistant Professor, Educational Department of Defense Sciences, Dafos Faculty, Imam Hossein (AS) University, Tehran, Iran, mnnoori@yahoo.com

^۲ - Master's Degree in Strategic Defense Studies, Faculty of Humanities, Imam Hossein University of Officers and Guard Training, Tehran, Iran.

^۳ - Ph.D. in Islamic Philosophy and Theology, Faculty of Humanities, Imam Hossein University of Officer Training and Guard Training (AS), Tehran, Iran; noor.mahdi۱۳۹۴@gmail.com

تأثیر اندیشه سیاسی سلفی - تکفیری بر ناامنی جمهوری اسلامی ایران

مهدی نطاق پور^۱، یاسر رضا پور^۲، روح‌الله پور آسیاب^۳

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۹/۱۲

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۱۵

چکیده

بدون تردید جمهوری اسلامی ایران، همواره در خصوص تأمین امنیت ملی خود با خطرات متعددی روبرو است. یکی از این خطرات، ایجاد ناامنی در جامعه است. این ناامنی‌ها ناشی از اقدامات تروریستی گروه‌های افراطی وابسته به تفکر سلفیون است که با خشونت همراه گردیده است. این پژوهش به دنبال بررسی و تعیین تأثیر اندیشه سیاسی سلفیون افراطی در ایجاد ناامنی‌های جمهوری اسلامی ایران است. روند رو به رشد جریانات سلفی افراطی به نحوی است که هر روز شاهد رخداد‌های متعددی در کشورهای مسلمان هستیم و به نظر می‌رسد که این موضوع به کلیه کشورهای مسلمان تسری یابد. این اقدامات ضمن وارد کردن صدمه جدی به امنیت کشورهای اسلامی، برای جامعه جهانی نیز مشکلات فراوانی خلق نموده و باعث شده است تا دین مبین اسلام به‌عنوان منبع خشونت در جهان معرفی شود. این گروه‌ها، جوامع منطقه غرب آسیا را به ناامنی کشانده و ضربات مرگباری بر آن‌ها وارد کرده‌اند. پژوهش حاضر با روش توصیفی - تحلیلی سعی در پاسخگویی به این سؤال دارد که اندیشه سیاسی سلفیون افراطی در ایجاد ناامنی‌های جمهوری اسلامی ایران چه تأثیری دارد؟ نوع تحقیق در این پژوهش کاربردی و توسعه‌ای می‌باشد. برای انجام این پژوهش از روش مطالعه متون مرتبط و جمع‌آوری اطلاعات از طریق مطالعه کتابخانه‌ای، بررسی اسناد و مصاحبه با متخصصین و صاحب‌نظران در این زمینه بهره برده شده است. جامعه آماری پژوهش حدود ۲۵ نفر از مدافعان حرم، کارشناسان موضوع و اساتید دانشگاه می‌باشند. برای تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری کیفی و غیر احتمالی استفاده گردیده که بر اساس نتایج آن و اینکه محقق با انجام مصاحبه‌های مورد نیاز به اشباع نظری رسیده، حجم نمونه برابر با ۲۵ نفر در نظر گرفته شده است. محققین بر اساس داده‌های نظری و همچنین بررسی مصاحبه‌های انجام‌شده‌ی نمونه آماری با توجه به مدل ارائه شده به تجزیه و تحلیل سؤال‌های اصلی و فرعی پژوهش پرداخته و بررسی تأثیر اندیشه سیاسی سلفیون افراطی در ایجاد ناامنی‌های جمهوری اسلامی ایران را مورد کنکاش و تحلیل قرار داده‌اند و در نهایت با تبیین نتایج حاصل از اندیشه‌های سیاسی سلفیون افراطی، پیشنهادهایی برای جلوگیری از بروز ناامنی بیشتر ارائه شده است.

کلید واژه‌ها: سلفیت، تکفیر، ناامنی، جهان اسلام.

۱ - استادیار، گروه آموزشی علوم دفاعی، دانشکده دافوس، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران،

mnnoori@yahoo.com

۲ - کارشناسی ارشد مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، تهران، ایران.

۳ - دکترای فلسفه و کلام اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، تهران، ایران؛

noon.mahdi1394@gmail.com

مقدمه

به طور کلی سلفیت مکتبی است مبتنی بر بازگشت به سیره و اندیشه که به حدیث گرایی شناخته می‌شوند. عمده ویژگی در این مکتب تمسک به خدا، آیات و روایات و نفی هرگونه تفسیر و تأویل است. این جریان فکری در پی علل و عواملی شکل گرفت که مهم‌ترین آن‌ها ضایعه جبران‌ناپذیر از بین رفتن گنجینه احادیث پس از منع کتابت حدیث در زمان خلیفه دوم است. امروز جهان اسلام با مشکلات متعددی روبرو است که یکی از آن‌ها ناامنی‌هایی است که خاصه در جمهوری اسلامی ایران با آن مواجه شده است. این ناامنی‌ها که ناشی از اقدامات تروریستی گروه‌های افراطی وابسته به تفکر سلفیون است، با خشونت بیشتری همراه گردیده است. این مقاله به دنبال بررسی و شناخت تأثیر اندیشه سیاسی سلفیون افراطی در ایجاد ناامنی‌های جهان اسلام است. روند رو به رشد جریانات سلفی افراطی به نحوی است که هر روز شاهد رخدادهای متعددی در کشورهای مسلمان از جمله جمهوری اسلامی ایران هستیم. اوج این اقدامات ضمن ایراد صدمه جدی به امنیت کشورهای اسلامی، برای جامعه جهانی نیز مشکلات فراوانی را خلق نموده و متأسفانه دین مبین اسلام به عنوان منبع خشونت در جهان معرفی شده است. این گروه‌ها، جوامع منطقه خاورمیانه را به مبارزه طلبیده‌اند و ضربات مرگباری نیز بر آن‌ها وارد کرده‌اند.

امنیت، مفهومی است با زمینه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، قضایی و این مفهوم همانند بسیاری از مفاهیم علوم اجتماعی به لحاظ کیفی بودن و اینکه جزء علوم غیر دقیق می‌باشند، فاقد تعریف مشخص، واحد و مورد قبول همگان است. مفهوم امنیت، مصونیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت است و در مورد افراد به معنی آن است که نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع خود بیم و هراسی نداشته باشند و به هیچ وجه حقوق آنان به مخاطره نیفتد و هیچ عاملی حقوق مشروع آنان را تهدید ننماید. لزوم و ضرورت امنیت - به این مفهوم - در جامعه از طبیعت حقوق بشری ناشی می‌شود و لازمه حقوق و آزادی‌های مشروع، مصونیت آن‌ها از تعرض و دور ماندن از مخاطرات و تعدیات است.

بی‌شک تفکرات سلفی در تاریخ اسلام از آن چنان اهمیتی برخوردار بوده است که بسیاری از صاحب‌نظران را وادار به روشنگری پیرامون آن‌ها نموده است. این رویه مختص شیعیان نبوده و بسیاری از متفکران اهل تسنن را حتی قبل از شیعیان به دایره منتقدان کشانده؛ به گونه‌ای که میزان

انتقاداتشان از تفکر سلفیه چندین برابر انتقادات صاحب‌نظران شیعه است. در این میان، اکثر منابع فارسی موجود به‌صورت سنتی با هدف دفاع از عقاید شیعه در مقابل وهابیت و نشان‌دادن ماهیت غیرصادقانه و خودمتناقض وهابیت تألیف شده است.

بیان مسئله

مقوله سلفی‌گری موضوع مورد بحث بسیاری از پژوهشگران بوده و هست و یکی از جریان‌هایی که در سال‌های اخیر نقش بسزایی در سیاست‌های منطقه‌ای ایفا کرده و هر روز بر دامنه گسترش نفوذ آن در منطقه افزوده می‌شود، جریان سلفی است. نظر به انحراف‌های گسترده اندیشه سلفیان در جهان اسلام که متأسفانه دامنه آن به حوزه عقاید دیگر مذاهب شناخته‌شده اسلامی نیز سرایت کرده و با توجه به اینکه این جریان داعیه جهانی دارد و خود را تنها راه نجات‌بخش می‌داند و این امر را مرهون تفسیر خاص خود از قرآن و سنت می‌داند؛ از سوی دیگر تفسیر افراطی آن‌ها از قرآن و سنت مورد اقبال و حمایت دشمنان اسلام واقع شده است، از این‌رو شناسایی و بازخوانی مبانی فکری و نظری آن‌ها ضرورت دو چندان پیدا می‌کند.

دشمنان جمهوری اسلامی ایران همواره درصدد ایجاد ناامنی در کشورمان هستند. این ناامنی‌ها که ناشی از اقدامات تروریستی گروه‌های افراطی وابسته به تفکر سلفیون است، با خشونت بیشتری همراه گردیده است. در بررسی ابتدایی، آنچه مشخص است اینکه این اقدامات ناشی از اندیشه سیاسی مذهبی این جریان فکری به مسائل روز، به‌ویژه در جهان اسلام ناشی می‌شود. سلفیون افراطی دارای مبانی فکری و اندیشه‌ای خاصی هستند و با اینکه اقدامات آن‌ها از دیدگاه هر مسلمان منصفی حرام تلقی می‌شود، اما به عقیده خودشان این اقدامات جهاد فی سبیل الله است. آنچه که آن‌ها جهاد تلقی می‌کنند، مجموعه‌ای از اقدامات تروریستی و به شکل و شیوه‌ای انتحاری و به‌شدت جنایت‌آمیز و وحشیانه است که جهان اسلام را تهدید می‌کند. این جریان فکری امروزه از حوزه آسیب به تهدید جدی مبدل شده، بطوریکه سلفیون معتدل نیز بعضاً مورد حملات تروریستی آن‌ها قرار می‌گیرند. ابن تیمیه حرانی به‌عنوان مهم‌ترین منبع فکری این جریان شناخته شده و سلفیون عصر حاضر به‌ویژه نوع جهادی آن متأثر از اندیشه‌های وی می‌باشند (نجات، ۱۳۹۳: ۱۷). سلفیون افراطی امروزه باعث پیدایش گروه‌های تروریستی متعددی از جمله القاعده، طالبان، الفرقان، جندالله، انصارالاسلام، انصار السنه، جبهه النصره، داعش و... گردیده که

اثرات سوء اقدامات آن‌ها، خاصه در خاورمیانه آوازه جهانی پیدا کرده است (نوحی، ۱۳۹۲: ۳۴). البته صدماتی از این جریانات و گروه‌های متعصب که مدت‌ها است تحت تأثیر سرویس‌های اطلاعاتی برخی کشورهای اروپایی و بعضی از کشورهای مسلمان (عربستان و پاکستان) قرار گرفته‌اند، به ایران نیز وارد آمده است که عمده آن را می‌توان متوجه گروه‌ک جندالله به سرکردگی عبدالمالک ریگی نمود. لذا این تحقیق به دنبال این است که اندیشه سیاسی سلفیون افراطی چه تأثیری بر ناامنی‌های جمهوری اسلامی ایران داشته است؟ لذا محققان برای رسیدن به پاسخ سؤالات فوق، ابتدا مبانی فکری سلفیه افراطی و سپس مبانی اندیشه سیاسی ایشان را مورد تحلیل و بررسی قرار داده و سپس تأثیر آن بر مقوله امنیت را در گستره مورد نظر توضیح می‌دهند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

روند رو به رشد جریانات سلفی افراطی به نحوی است که هر روز شاهد رخدادهای متعددی در کشورهای مسلمان هستیم و به نظر می‌رسد به کلیه کشورهای مسلمان تسری یابد. اوج این اقدامات ضمن ایراد صدمه جدی به امنیت کشورهای اسلامی، برای جامعه جهانی نیز مشکلات فراوانی را خلق نموده و متأسفانه دین مبین اسلام به‌عنوان منبع خشونت در جهان معرفی شده است. این گروه‌ها، جوامع منطقه خاورمیانه و به‌خصوص جمهوری اسلامی ایران را به مبارزه طلبیده‌اند و ضربات مرگباری نیز بر آن‌ها وارد کرده‌اند.

به دلیل اینکه جهت‌گیری اصلی اعمال مخرب این گروه‌ها بر علیه امنیت ملی و منافع منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران است، ضرورت دارد این طیف به‌درستی بازشناسی گردد تا از گسترش ناامنی بیشتر در محیط امنیتی غرب آسیا جلوگیری شود. لذا در سه بند ضرورت‌های تحقیق به شرح ذیل می‌آید:

- ۱- افزایش تهدیدات گروه‌های سلفی - تکفیری علیه جمهوری اسلامی ایران در صورت عدم تدوین شناخت متناسب برای مقابله با آن‌ها.
- ۲- استمرار و توسعه تقابل گروه‌های سلفی تکفیری با جمهوری اسلامی ایران و مبارزه با مذهب تشیع به‌عنوان دشمن شماره یک خود.
- ۳- افزایش زمینه‌های فعالیت گروه‌های تکفیری در اغلب کشورهای همسایه و بخش‌هایی از کشورمان.

ادبیات تحقیق

پیشینه تحقیق:

بی‌شک تفکرات سلفی در تاریخ اسلام از آن‌چنان اهمیتی برخوردار بوده است که بسیاری از اندیشمندان منصف را وادار به روشنگری پیرامون آن‌ها نموده است. این انگیزه مختص شیعیان نبوده و بسیاری از متفکران اهل تسنن را نیز به دایره منتقدان کشانده است. در این میان، اکثر منابع فارسی موجود به صورت سنتی با هدف دفاع از عقاید شیعه در مقابل وهابیت و نشان دادن ماهیت غیر صادقانه و خودمتناقض وهابیت تألیف شده است. البته در سال‌های اخیر محققان جوان سعی کرده‌اند از زوایای دیگری به این موضوع نگاه کنند و ریشه تاریخی، عوامل فرهنگی و سیاسی و ... را نیز در شکل‌گیری وهابیت مورد مذاقه قرار دهند.

پایان‌نامه‌ها:

(۱) - پایان‌نامه با نام بررسی فعالیت‌های جریان‌ات سلفی اهل سنت بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر جماعت تبلیغی در بلوچستان (۱۳۹۴) با راهنمایی دکتر علی کریم‌زاده و مشاوره برادر سید مهدی حسینی توسط برادر محمد سعید زمانی است؛ راهنمای بسیار مناسبی در طبقه‌بندی جریان سلفی تکفیری و نقش آن در امنیت است. این پایان‌نامه ضمن بررسی دقیق جماعت تبلیغی در منطقه موردنظر و تهدیدهای آن بر امنیت ملی، به ارائه راهکار مقابله و مهار این جریان در کشور پرداخته است.

(۲) - پایان‌نامه برادر فردین ناظمی باقرآبادی که به تأثیر تصوف اسلامی (طریقت قادریه) بر مهار جریان‌های سلفی (۱۳۹۳) پرداخته است. با استفاده از روش تحلیل محتوا و تحلیل آماری به آزمون فرضیه پرداخته است. ایشان در پایان‌نامه خود، گروه‌های سلفی فعال در منطقه اورامانات را معرفی کرده و به استناد نتایج حاصله و با لحاظ قرار دادن برخی ملاحظات امنیتی از طریقت قادریه به عنوان فرصتی بالقوه و در اختیار یکی از راه‌های مهار سلفیت را معرفی کرده است.

(۳) - پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد آقای محمد جهانی با نام اقلیت‌گرایی مذهبی در بلوچستان و تأثیر آن بر امنیت ملی ج.ا.ایران (۱۳۹۴) است که این پایان‌نامه با راهنمایی دکتر اصغر افتخاری و مشاوره دکتر محمد رئیس زاده انجام گرفته است. سؤال تحقیق ایشان «اقلیت‌گرایی مذهبی در بلوچستان چه تأثیری بر امنیت ملی ج.ا.ایران می‌گذارد؟» و به لحاظ تخصصی و

محتوایی قوی است و به عنوان یکی از نمونه‌های مناسب تحقیق در این زمینه پیشنهاد می‌گردد. در این پژوهش ضمن بسط و واکاوی امنیت در ابعاد نرم و سخت و طبقه‌بندی مذاهب اهل سنت، به صورت خلاصه به فرآیند تبدیل اقلیت مذهبی به جنبش فعال اقلیت‌گرایی مذهبی و در نهایت گرایش به رادیکالیسم و اقدامات تروریستی و ایجاد بحران امنیتی پرداخته شده است.

(۴) - پایان‌نامه «تفکرات سلفی‌گری در استان کردستان و تأثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی» (۱۳۹۵) توسط برادر محمدرضا اربابی پژوهش شده است و به این سؤال «تفکرات سلفی در کردستان چه تأثیری بر امنیت ملی جمهوری اسلامی دارد؟» پاسخ داده است.

مقاله‌ها:

(۱) - مینایی در مقاله‌ای که مرکز بین‌المللی مطالعات صلح آورده با عنوان تهدیدها و فرصت‌های داعش برای جمهوری اسلامی ایران به برخی از تهدیدها و فرصت‌ها اشاره نموده است.

(۲) - افتخاری و همکاران در مقاله‌ای تحت عنوان راهبرد مقابله با تروریسم در جمهوری اسلامی ایران با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و تکیه بر داده‌های عینی تاریخی، بعد از تعاریف راهبرد و تروریسم به آسیب‌های جمهوری اسلامی ایران از ناحیه تروریسم اشاره دارد و در عین حالی که از ابزارهای نظامی و تاکتیکی در کوتاه‌مدت برای مقابله بهره گرفته، درصدد مبارزه با ریشه‌های تروریسم است؛ و اشاره کرده است جمهوری اسلامی ایران راهبرد پیشگیری، مهار و مقابله را در پرتو سیاست‌های تدافعی ویژه و در اقدامی ابتکاری، راهبرد ترکیبی در پرتو صلح عادلانه جهانی را دنبال نموده است.

(۳) - پیمان خواجوی و همکاران در گروه روندهای فکری مرکز مطالعات استراتژیک خاورمیانه، بایسته‌های استراتژیک ایران در مقابل داعش تحلیلی براساس مدل SWOT، در این پژوهش تلاش شده تا این روش حول موضوع اتخاذ راهبرد مناسب ایران در مقابل داعش مورد استفاده قرار گیرد.

(۴) - مقاله‌ای تحت عنوان «مدل راهبردی (SWOT) در تحلیل بحران رفتار سیاسی داعش، جمهوری اسلامی ایران و راه‌های برون‌رفت» توسط مرتضی شیروودی در سال ۹۴ در فصلنامه

پژوهش‌های سیاسی به چاپ رسیده است که براساس این مدل راهبردی‌های برون‌رفت را ارائه داده است.

کتاب‌ها:

(۱) - کتاب «آشنایی با جریان‌های سلفی - تکفیری» گردآوری و تنظیم شده توسط اکبر عابدی و دیگران که در سال ۱۳۹۵ توسط مرکز باقرالعلوم (ع) منتشر شده است و منبع مناسبی برای شناخت جریان‌ات سلفی - تکفیری در کشورهای مختلف و تاکتیک‌های داعش در عراق و سوریه و نقاط قوت و ضعف این جریان و در انتها به «جریان تکفیری» از نگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) پرداخته است.

(۲) - کتاب «امنیت» نوشته دکتر اصغر افتخاری است که در سال ۱۳۹۱ و از سوی دانشگاه امام صادق (ع) به چاپ رسیده است. در این اثر، امنیت از منظری درون‌دینی مورد بحث قرار گرفته و از این حیث می‌توان کتاب را حاوی اندیشه و نظری تازه ارزیابی کرد.

(۳) - کتاب «آسیب‌ها و تهدیدات درون‌نگر» که نوشته دکتر غلامرضا علاماتی در سال ۱۳۹۶ به چاپ رسیده و در واقع برگرفته از رساله دکتری ایشان است به آسیب‌ها و تهدیدات شمال غرب در مقابل آمریکا است که با روش "SWOT" به تدوین راهبردهای مقابله پرداخته است. در پژوهش‌های قبلی، عمدتاً به معرفی تفکر سلفی وهابی و ریشه آن‌ها پرداخته‌اند، لکن پیامدهای این تفکر کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. لذا در این تحقیق سعی شده است ضمن معرفی دقیق این اندیشه، اولاً تمایز آن را با فرق و مذاهب اصلی اهل تسنن بیان نموده و پس از جریان‌شناسی دقیق آن و ارائه نقشه وضعیتی از حضور و عملکرد آنان در جهان اسلام به‌ویژه خاورمیانه، رفتار خشونت‌آمیز آنان در کشورهای خاورمیانه را به روشنی مطرح سازیم. لذا به نظر می‌رسد تحقیق پیش‌رو نگاه روشن و مشخصی در خصوص سلفیون افراطی به مخاطب گرامی خواهد داد.

مفهوم واژه‌شناسی تکفیر

واژه تکفیر، مصدر باب تفعیل از ماده «کفر» است. در معاجم لغت برای این واژه چندین معنا گفته شده است. ابن منظور در لسان العرب می‌گوید: اصل کفر پوشاندن شیء است. کافر را کافر

می‌گویند، چون کفر، همه قلب او را پوشانده است. تکفیر آن است که کسی به برادر مسلمان خود بگوید: ای کافر. در این صورت، کفر به یکی از آن دو نفر بر می‌گردد؛ زیرا نسبت دادن کفر به برادر مسلمان یا راست است و یا دروغ؛ اگر راست گفته که خوب و اگر دروغ گفته، به واسطه تکفیر برادر مسلمان، کفر به خود وی بر می‌گردد. وی همچنین تکفیر را به معنای پوشاندن محارب در سلاح، پوشاندن گناهان از طریق کفارات، نهادن دو دست بر روی سینه و انحنای انسان همانند کسانی که از روی تعظیم در برابر صاحب خود خم می‌شوند، آورده است (ابن منظور، ۷۰۵ ق-۱۵۰). زبیدی، تکفیر را در پوشاندن گناه و انحنای انسان در برابر دیگری از روی تعظیم آورده است. همچنین تکفیر را به معنای نسبت دادن کفر به دیگران و کافر نامیدن آنان آورده (زبیدی، ۹۱۲ ق-۶۲) و این همان مفهوم اصطلاحی تکفیر است؛ بنابراین تکفیر در معنی مصطلح مورد بحث، نسبت دادن کفر به دیگری و کافر شمردن او است (زبیدی، ۹۱۲ ق-۶۲).

تکفیر در فرهنگ اسلامی

آموزه‌های اسلام همواره بر استحکام جامعه اسلامی و قوام بخشیدن به بنیان‌های اساسی آن تأکید داشته و تعالیمی را به مسلمانان ارائه داده که در سالم‌سازی محیط ارتباطات و برخورد اندیشه‌ها بسیار مؤثر است. در این راستا، قرآن از پیوندهای اجتماعی به عنوان یکی از نعمت‌های الهی نام برده (عمران/ ۱۰۳) و رابطه مسلمانان را بر اساس اخوت و برادری می‌داند (حجرات/ ۱۰) و از آنان می‌خواهد تا از اعمال و رفتاری که موجب خدشه دار شدن ثبات جامعه اسلامی و تشدید تفرقه در میان آنان می‌شود، پرهیز کنند (حجرات/ ۱۱-۱۲). قرآن از اتهام تکفیر که بدترین نوع برخورد میان مسلمانان است، نهی نموده و می‌گوید: به کسی که نزد شما [اظهار] اسلام می‌کند، مگویید تو مؤمن نیستی (نساء/ ۹). این تعالیم راهبردی در روایات نیز دیده می‌شود. پیامبر (ص) فرمودند: هرگاه شخصی به برادر مسلمان خود کافر بگوید، همانند آن است که او را به قتل رساند (متقی، ۳/ ۲۳) و امام صادق (ع) می‌فرمایند: بر مسلمانان لازم است کوشش کنند تا دل‌های خود را به یکدیگر نزدیک سازند و از تعاون آمیخته به محبت فروگذار نکنند؛ نسبت به نیازمندان مواسات نمایند و نسبت به یکدیگر ابراز عاطفه کنند تا مصداق قول خداوند «رحماء بینهم» (فتح/ ۲۹) گردند (حر عاملی، ۲/ ۸). نقل شده که در یکی

از سربیه‌ها، مسلمانی به نام ابودرداء به مردی که در حال حمل غنایم بود، با شمشیر حمله کرد و با اینکه او «لا اله الا الله» گفت، او را کشت و غنایم او را گرفت؛ پس از آن در خود احساس گناه کرد و نزد پیامبر آمد و ماجرا را باز گفت. پیامبر (ص) ناراحت شد و فرمود: چرا او را کشتی در حالی که اظهار اسلام کرد؟ ابودرداء پاسخ داد که اسلام او از روی ترس بود. پیامبر (ص) فرمود: تو که از دل او آگاه نبودی؛ او تو را به زبان خودش آگاه کرد، ولی تو او را تصدیق نکردی (طبرسی، ۱/۳). مشابه این نقل در منابع اهل سنت نیز آمده است (هیثمی، ۸/۷). این موارد برای جلوگیری از تکفیر و تثبیت احترام اهل مذاهب و فرق اسلامی نسبت به یکدیگر کافی است. البته باید به این نکته توجه نمود که کسانی که از حربه تکفیر استفاده می‌کنند، نه این است که با وجود باور به اسلام طرف مقابل او را کافر می‌دانند، بلکه معتقدند که وی به علل و اسبابی، ملک ایمان و اسلام را از دست داده و در نتیجه کافر شده است. لیکن باید دید که آیا این علل و اسباب، موجب تکفیر می‌شود؟ حقیقت آن است که بسیاری از آن‌ها با تعالیم اسلام مخالف است و در نتیجه تکفیرهای صورت گرفته، مبنای دینی متقنی ندارد و باطل است.

ریشه‌های بروز اندیشه تکفیری

الف) بنیان‌های حدیثی

یکی از مهم‌ترین ریشه‌های بروز اندیشه تکفیری، خلق احادیث دروغین یا کج‌فهمی احادیث معتبر است. حدیث جایگاه والایی در بین ادله شرعیه دارد و پس از قرآن، برترین منبع برای دستیابی به مقاصد شریعت است (ربانی، ۹). یکی از مستندات فقها در صدور فتوا نیز احادیث است. از باب مثال، فقهای شیعه (بحرانی، ۱۸۳؛ صدر، ۳/۳۰۸-۳۰۹) به استناد برخی احادیث (کلینی، ۲/۳۸۸؛ حر عاملی، ۳/۲۸)، به کافر بودن ناصبی و سایر احکام مربوط به او فتوا داده‌اند. فقهای اهل سنت نیز به استناد برخی احادیث (ابن ابی عاصم، السنه، ۷/۲، حدیث ۹۷۹) شیعیان را رافضی و کافر نامیده‌اند (مقدسی، محمد، الفروع، ۱؛ ابن تیمیه، کتب و رسایل و فتاوی ابن تیمیه فی الفقه، ۳۷؛ سیوطی، ۲۸۳؛ ابن ضوبان، ۲/۳۳۹). درباره احادیث دو نکته قابل طرح است: نخست آنکه نگاه‌های متفاوت درباره دلایل احادیث مورد توجه قرار گیرد و نشان داده شود که این تفاوت‌ها چگونه در نتیجه‌گیری‌های متفاوت مؤثر است و همه نگاه‌ها به تکفیر ختم

نمی‌شود. از باب مثال دربارهٔ احادیثی که برخی از مشایخ اخباری با استناد به آن‌ها بر کفر مخالفان استناد نموده‌اند (بحرانی، ۱۸۳). فقیهی چون امام خمینی (ره) معتقد است که باید کفر وارد در این روایات، حمل بر بعضی از مراتب کفر شود و سنخ روایات وارده در باب معارف غیر از سنخ روایات فقهی است و این روایات، دلالت بر کفر مخالفان ندارد (خمینی، کتاب الطهاره، ۳/۳۲۰-۳۲۱). نکتهٔ دوم در این قبیل احادیث، صحت آن‌ها از جهت سندی و دلالتی است (ابن فورک، ۱۵). اگر حدیثی از هر دو جهت تام و تمام باشد، می‌تواند مستند تکفیر واقع شود؛ اما اگر از یکی از دو جهت اشکال داشته باشد، موجب کج‌فهمی می‌شود. چنین احادیثی ممکن است مجعول باشد. تردید در مورد دلالت این قبیل احادیث، سبب می‌شود تا مسئله به قواعد کلی این باب ارجاع شود. پرواضح است که اصل در تکفیر، احتیاط و خودداری از تکفیر است.

مسئلهٔ جعل حدیث از سوی صاحب‌نظران در علوم حدیث یادآوری شده و آن را یکی از آفات حدیث و سنت دانسته‌اند که آن را تا مرحلهٔ بی‌اعتباری پیش برده است (قربانی لاهیجی، ۶۳). برخی معتقدند که جعل احادیث دروغین، یکی از اقدامات جریان سیاسی حاکم پس از پیامبر به‌ویژه در دوران بنی‌امیه برای تحکیم سلطهٔ خود بوده و در این راستا احادیث جعلی و واهی در مدح شخصیت حضرت علی (ع) نیز خلق شد و چهره‌ای نامناسب از حضرت به نمایش گذاشتند (فخلعی، ۲۶۲). متأسفانه احادیث مجعول در منابع روایی اهل سنت (به‌ویژه در کتب احادیث ضعیفه) کم نیست (قربانی لاهیجی، ۶۳).

در منابع روایی شیعه نیز احادیثی همانند احادیث «ارتد الناس بعد النبی الا ثلاث» (کلینی، ۲، هامش ص ۲۴۴) دیده می‌شود که دلالت آن قابل تأمل است؛ به‌گونه‌ای که برخی معتقدند که ارتداد مطرح‌شده در روایت، به مفهوم مصطلح آنکه موجب کفر و نجاست و قتل می‌شود نیست، بلکه به مفهوم شکستن پیمان ولایت و نوعی رجوع و بازگشت از مشی رسول اعظم (ص) و عدم رعایت وصایای او در مورد عترت اوست (موسوی گلپایگانی، ۱۹؛ سبحانی، أضاء علی عقائد الشیعه، ۲ / ۲۲).

ب) بنیان‌های فکری و عقیدتی

عامل دیگر در بروز اندیشهٔ تکفیری، مبانی فکری و اعتقادات مذهبی پیروان مذاهب

اسلامی است که نزد آنان مهم و مقدس است و براساس آن، مخالف خود را تکفیر می‌کنند. از جمله این مبانی، مسئله امامت است که باعث شده تا دو گروه عمده جهان اسلام، یکدیگر را تا مرز تکفیر سوق دهند. اشعری در مقالات الاسلامیین می‌گوید: اولین اختلافی که بین مسلمین پس از پیامبر (ص) بروز کرد، اختلاف آنان در مسئله امامت بود (اشعری، ۲). دیگری می‌گوید: بزرگ‌ترین اختلاف بین امت، اختلاف امامت بود، زیرا شمشیری در اسلام برای یک قاعده دینی کشیده نشد، مثل آنچه که بر امامت کشیده شد (شهرستانی، ۱/ ۲۴). تعصبات مذهبی و کلامی، اساس تکفیر بین فرق و دسته‌های کلامی همانند اشاعره و معتزله است؛ حتی بعضی از متعصبان، شیعیان اهل بیت را به خاطر اموری تکفیر کرده‌اند که بر فرض اثبات، موجب کفر نمی‌شود؛ چه رسد به این که اکثر آن‌ها همانند قول شایع به تحریف قرآن و نظایر آن از ریشه باطل است. اکثر مسائلی که موجب تکفیر طایفه‌ای بر طایفه دیگر گردیده، مسائل کلامی است که سابقه‌ای در زمان پیامبر (ص) نداشته و آن حضرت در پی استفسار معترف به شهادتین بر نمی‌آمد (سبحانی، ایمان و الکفر، ۵۸ - ۶۰). شایان ذکر است که چنانچه پافشاری بر مسائل فکری و اعتقادی در بین پیروان مذاهب کنترل نگردد، منجر به آثار نامطلوب و زیانباری همانند تکفیر و انتقام‌گیری از مخالف اعتقادی با هدف طلب ثواب و بهشت می‌گردد. ریشه‌های اعتقادی را نمی‌توان علاج کرد، مگر این که آن‌ها ابطال شود و این کار دشواری است.

ج) بنیان‌های سیاسی

برخی از تکفیرها در تاریخ اسلام ریشه سیاسی دارد. گفته شده که رافضی خواندن شیعیان و متهم کردن آنان به رفض از این قبیل است و «رفض» یک اصطلاح برای تکفیر شیعیان و دور ساختن آنان از صحنه سیاسی و اجتماعی بوده و مبنای شرعی و فقهی صحیحی ندارد، بلکه از یک عرف معلول برخاسته است (سبحانی، ابحاث فی الملل و النحل، ۱/ ۱۱ - ۱۱۸). یکی می‌گوید: صرف باور شیعه به برتری داشتن علی (ع) بر سایر صحابه، امری مرفوض شمرده شده که صاحبش مستحق سخت‌ترین مجازات است؛ این امور، بیانگر نفوذ روش اموی‌ها در فهم اسلامی بود که هرچه مربوط به فضایل و مناقب اهل بیت بود را ترک می‌کردند (بصری، ۹۱). در دوران ما نیز پاره‌ای از تکفیرها که توسط گروه‌های تکفیری صورت می‌گیرد، از این قبیل است.

برخی گفته‌اند که مطامع قدرت‌های حاکم و سلطه‌گر برای تحکیم حاکمیت و حفظ سلطه خود در کشورهای اسلامی از راه ایجاد جو تکفیر، قابل تأمل است و بسیاری از کسانی که مانع آن‌ها بوده‌اند، به دست برخی از مفتیان و یا پیروان مذاهب اسلامی، تکفیر گردیده‌اند (صفتاج، ۹۱).

تکفیر در بستر تاریخ

ریشه‌های تاریخی اولیه تکفیر در جهان اسلام به دو جریان عمده اهل رده و خوارج در صدر اسلام باز می‌گردد. مسئله ارتداد که سرآغاز آن را در جریان شورش برخی از قبایل عرب علیه حکومت مدینه بعد از وفات پیامبر (ص) می‌توان یافت، در میان مورخان به رده شهرت یافته است (واقعی، ۱/۱۹۴؛ بذری، ۱/۱۰۶؛ ابن اثیر، ۲/۳۴۳). در اهمیت تاریخی این موضوع همین بس که برخی این مسئله را پس از امامت، در ردیف نخستین اختلافات موجود میان مسلمانان قرار داده‌اند (مقدسی، البدء و التاریخ، ۵/۱۲۳؛ شهرستانی، ۱/۲۵). در این جنگ‌ها، دستگاه خلافت معارضان خود را کافر و خارج از دین خواند (طبری، ۲/۴۹۰-۴۹۲). عواملی مانند ندادن زکات و ادعای پیامبری در انتساب کفر به اهل رده نقش داشته که می‌تواند تکفیر را از دیدگاه فقهی توجیه کند (همو، ۲/۴۹۹؛ ابن اثیر، ۲/۳۴۴، ۳۵۴؛ ابن خلکان، ۳/۶۷؛ امین، ۱/۲۹۲). درباره اینکه واقعاً تمامی یا بعضی از کسانی که در آن دوره تکفیر شده‌اند مرتد بوده‌اند، تردید وجود دارد و برخی گزارش‌های تاریخی، تردیدها را در این باره حتی از سوی افراد نزدیک به خلیفه نشان می‌دهد (مقدسی، البدء و التاریخ، ۱/۱۲۳؛ شهرستانی، ۱/۲۵). واقعه تاریخی دیگر در زمینه تکفیر، غائله خوارج است. خوارج، گروهی تندرو و افراطی در سپاه امام علی (ع) بودند که در جریان جنگ صفین در اعتراض به قضیه حکمیت، با شعار «لا حکم الا الله» از فرمان امام (ع) تمرد کردند. آنان از امام (ع) خواستند تا مسئله تحکیم را رها کرده و از رأی پیشین خود که منجر به کفر او شده بود، توبه کند (ابن اثیر، ۳/۳۲۷-۳۲۸). در پی آن خوارج، کسی را که مرتکب یکی از گناهان کبیره می‌شد، تکفیر می‌کردند (شهرستانی، ۱/۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰؛ مجلسی، بحارالأنوار، ۳۳/۳۷۳).

از دیگر موارد تکفیر در تاریخ اسلام، تکفیر صوفیه است. برخی از عالمان اهل سنت، به طرد و تکفیر صوفیه یا برخی از صوفیان همانند حلاج نظر داده و آنان را از زنداقه دانسته‌اند (بعلی

حبلی، ۱/ ۷۱). همچنان که برخی از عالمان شیعی همچون مجلسی، با صوفیه مخالفت نموده‌اند (مجلسی، محمدباقر، عین‌الحیا، ۷۴۹/۷۵۰). بر این اساس، گروهی در برخورد با عرفان و تصوف، موضعی انکارآمیز و مخالف اتخاذ نموده و مکاتب و شخصیت‌های منتسب به عرفان و تصوف را مطرود و مردود شمرده‌اند (یثربی، ۷-۷۱).

در حال حاضر نیز یکی از عوامل فتنه‌گری در دنیای اسلام، جریان سلفی تکفیری است. قرائت خشن آنان از سنت نبوی (ص) و برداشت‌های ظاهری از آیات قرآن باعث شده تا مخالفان عقیدتی خود را تکفیر نمایند. برخی گفته‌اند که مهم‌ترین چیزی که در کتب علمای آنان، نظر خواننده را به خود جلب می‌کند، حرص شدید بر تکفیر امت حضرت محمد (ص) به غیر از خودشان است؛ حرصی که به حد شهوت یا انتقام می‌رسد (مغنیه، ۷). چنین تفکر غلطی را در بین اتباع آنان نیز می‌توان دید که شیعیان و پیروان اهل بیت (ع) را کافر می‌خوانند.

حاصل بحث اینکه مشکل تکفیر همواره از صدر اسلام تاکنون وجود داشته و گروه‌های زیادی از دم تیغ تکفیر رانده شده‌اند. بدون اینکه بخواهیم به تحلیل محتوایی افکار و باورهای گروه‌های تکفیر شده پردازیم از منظر آسیب‌شناسانه و از آنجا که اغلب تکفیرها بی‌پایه و ناروا صورت گرفته، به این واقعیت اشاره می‌کنیم که حاصل تکفیرهای ناروا، چیزی جز طرد جمع کثیری از مسلمانان از جامعه بزرگ امت اسلامی نبوده است. نمونه‌های یادشده، حساسیت و خطربودن به کارگیری ناروای حربه تکفیر در جهان اسلام را گوشزد می‌کند. این در حالی است که منطق دین اسلام بر اجتناب از تکفیر در هر مورد شبه‌ناک است.

سلفیت

سلفی از ریشه سلف به معنای پیشین است. ابن منظور می‌گوید: سلف، یسلف، سلفا، سلوفا، یعنی پیش گرفت، سالف یعنی پیشی گیرنده، سلف، سلیف و سلفه؛ یعنی جماعت پیشی گیرنده (ابن منظور، ۱۴۰۴: ۶۶).

ابن فارس می‌گوید: ((سلف: س ل ف، اصلی است که دلالت بر تقدم و سبقت دارد. پس سلف کسانی هستند که گذشته‌اند)) (معجم مقاییس اللغة، ماده سلف). از خلال این عبارات استفاده می‌شود که سلف در لغت به معنای تقدم تابعین و تابعین تابعین و حتی علمای زمانی است و

همچنین در اصطلاح متکلمان و اصحاب ملل و نحل به صحابه اسلامی در سه قرن نخست هجری، سلف گفته شده است. گاهی نیز از نخستین تابعین به سلف صالح تعبیر می‌شود. لذا هر زمانی نسبت به زمان آینده سلف و نسبت به زمان گذشته خلف است (ابن فارس، ۱۳۶۶: ۴۷). پس در کل از معانی فوق باید چنین برداشتی را نمود که سلفی‌گری در معنای لغوی به معنی تقلید از گذشتگان، کهنه‌پرستی یا تقلید کورکورانه از مردگان است.

سلفیه در معنای اصطلاحی آن، نام فرقه‌ای است که تمسک به دین اسلام جسته، خود را در اعمال پیرو سلف صالح می‌دانند (ابن بشر، بی تا: ۳۸).

آنان معتقدند که عقاید اسلامی باید به همان نحو بیان شود که در عصر صحابه و تابعین مطرح بوده است، یعنی عقاید اسلامی را باید از کتاب و سنت فرا گرفت و علما نباید به طرح ادله‌ای غیر از آنچه قرآن در اختیار می‌گذارد، پردازند. در اندیشه سلفیون، اسلوب‌های عقلی و منطقی جایگاهی ندارند و تنها نصوص قرآن، احادیث و نیز ادله مفهوم از نص قرآن برای آنان حجیت دارد (ابوزهره، بی تا: ۱۵).

مرحوم دکتر محمد سعید رمضان البوطی می‌نویسد: معنای اصطلاحی مستقر برای این کلمه همان سه قرن اول از عمر این امت اسلامی یعنی امت آقای ما محمد (ص) است. منشأ این اصطلاح نیز فرموده رسول خدا (ص) است که بنا بر روایت ابن مسعود به نقل بخاری و مسلم فرمود: «بهترین مردم، مردمان قرن من هستند، سپس کسانی که در پی ایشان می‌آیند و سپس دیگرانی که در پی آنان می‌آیند» (رمضان البوطی، ۱۳۸۹: ۱۹).

- مکتب سلفیت

سلفیت مکتبی است مبتنی بر بازگشت به سیره و اندیشه که به حدیث‌گرایی شناخته می‌شوند. عمده ویژگی در این مکتب، تمسک به خدا، آیات و روایات و نفی هرگونه تفسیر و تأویل است. این جریان فکری در پی علل و عواملی شکل گرفت که مهم‌ترین آن‌ها ضایعه جبران‌ناپذیر از بین رفتن گنجینه احادیث پس از منع کتابت حدیث در زمان خلیفه دوم است.

در خصوص پیشینه سلفیت باید گفت که پیشگامان سلفیت افرادی چون مالک بن انس، سفیان بن ثوری، ابن ابی ابل، اسحاق بن راهوی و... هستند. این دوره مکتب حدیثی احمد بن حنبل (متولد، ۲۴۱) به عنوان یک اندیشه و روش سامان یافته تجسم یافت (دهقان، ۱۳۸۹: ۳).

- جبهه النصره

این گروه تروریستی در سال ۲۰۱۱ به سرکردگی ابو محمد الجولانی و با کمک داعش تأسیس و تقویت شد، سپس از داعش جدا و از طرف ایمن الظوهری (رهبر القاعده) به عنوان نیروی القاعده در سوریه فعالیت می‌کند. این جبهه در ۱۱ استان از ۱۴ استان سوریه حضور دارد. مأموریت این گروه عملیات‌های انتحاری، بمب‌گذاری، ربایش افراد شرور، محاصره شیعیان مانند نبل و الزهرا در استان حلب بود.

بیشترین اعضای این گروه غیر سوری و از ۴۸ کشور جهان هستند و به لحاظ گسترش این گروه در سال ۲۰۱۳، آمریکا با سرکردگان آن مذاکراتی در خصوص تضعیف دولت سوریه انجام داد.

- گروه تروریستی داعش

این گروه در سال ۲۰۱۲ بعد از درگیری‌ها در عراق وارد سوریه شد. سرکرده این گروه ابوبکر البغدادی است و حدود ۵ هزار تروریست در سوریه دارد. اختلاف شدید این گروه با دیگر گروه‌ها منجر به جنگ بین آن‌ها شد. شهر رقه در مرز سوریه و ترکیه را تصرف و روزانه ده‌ها نفر را به خاک و خون کشید و رقه را پایتخت خود اعلام کرد و هدف اصلی این گروه در سوریه را مبارزه با شیعیان، علویان و مسیحیان اعلام کرد. این گروه یک تفکر سلفی تکفیری دارد و بیشترین جنایت‌ها را در سوریه و عراق انجام داده است.

امنیت

امنیت از دیدگاه اسلام

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «الَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (رعد/۲۸)، «دل‌ها به یاد خدا آرام می‌گیرد». انسان به دلیل فطرت، از ترس و خوف و ناامنی گریزان است و محیطی را می‌طلبد که به امنیت اجتماعی و فردی‌اش خدشه‌ای وارد نشود. بنابراین امنیت از نظر اسلام عبارت است از مجموعه شرایط مطلوب جهت فعالیت‌های فردی و اجتماعی، به نحوی که در سایه تحقق این شرایط، جهت‌گیری‌ها به سوی اهداف آفرینش، هرچه صحیح‌تر و کامل‌تر شکل گرفته و اسباب تسریع در نیل به تعالی و رشد انسان فراهم شود (عاصف، ۱۳۸۷: ۳).

یکی از متداول‌ترین واژه‌هایی که از ابتدای پیدایش ادبیات در میان انسان‌ها رواج یافته است، مقوله امنیت است که شرط لازم برای ادامه حیات و رفاه جوامع بشری محسوب می‌گردد. واژه امنیت تعریف و معانی متعددی در ادیان و مکاتب علمی دارد که اکثر آنان دارای معنای واحد و قریب به هم است.

«امنیت در لغت‌نامه‌های فارسی به معنای در امان بودن، ایمنی و آرامش، آسودگی است و کلمه امن به معنای بی‌بیم‌شدن، بی‌ترس، اطمینان، آسایش قلب و ضد خوف است» (مرادیان، ۱۳۸۸: ۲).

در بررسی‌های صورت گرفته، تعاریف بسیار متعددی از مقوله امنیت به‌ویژه از منظر ملی توسط دانشمندان و نظریه‌پردازان معاصر صورت گرفته، لکن برای رسیدن به تعریفی واحد می‌توان نقاط مشترک در تعاریف گفته‌شده را در کانون توجه قرار دهیم:

۱- حفظ جان مردم

۲- حفظ تمامیت ارضی

۳- حفظ توانمندی‌های اقتصادی و سیاسی

۴- حفظ استقلال و حاکمیت کشور

تهدید

تهدید مفهومی انتزاعی است که درهم تنیدگی عمیقی با مفهوم امنیت دارد. از اینجا که موضوع امنیت و امنیت ملی مورد علاقه قرار می‌گیرد، حتماً از تهدید نیز سخنی به میان می‌آید. تهدید در لغت به معنای بیم‌دادن، ترساندن و عقوبت‌دادن است. فرهنگ معین تهدید را ترسانیدن و بیم‌دادن معنی کرده است. «لرر تهدید را عبارت از هر چیزی که بتواند ثبات و امنیت را در یک کشور به خطر اندازد دانسته و معتقد است تهدیدات، منافع ملی را هدف قرار می‌دهند» (عبدالله خانی، ۱۳۸۶: ۱۶۷).

از تعاریف فوق آنچه مشخص است اینکه عموماً تهدیدات منشاء بیرونی داشته و ماهیت و کلیت یک ساختار و سازمان را مورد حمله قرار می‌دهند که در نتیجه آن، شاخص‌های امنیتی پیش‌گفته تضعیف می‌شوند.

تروریسم

تروریسم به معنای استفاده از خشونت سیاسی، تهدیدات اجتماعی یا حملات برنامه‌ریزی شده باز می‌گردد که با جنگ نامتعارف ارتباط نزدیکی دارد. در این چارچوب، تروریست‌ها کسانی هستند که به هیچ نیروی نظامی شناخته شده‌ای تعلق ندارند و اغلب به عنوان بازیگران یاغی شناخته می‌شوند. البته این در حالی است که اکثر تروریست‌ها این تعریف را نمی‌پذیرند. آن‌ها خود را جدایی طلب، مبارز آزادی، مجاهد و یا فدایی معرفی می‌نمایند (عبدالله خانی، ۱۳۸۶: ۶۱).

این واژه از آن جهت برای مبحث ما دارای اهمیت است که نتیجه عمل سلفیون جهادی و تکفیری که مدعی مجاهد بودن می‌باشند به تروریسم انجامیده است.

۱-۳-۶-۲ اجزاء تروریسم:

۱- خشونت

۲- قربانی

۳- هدف

۴- انگیزه

۵- غیرقانونی بودن

۶- قبول مسئولیت

۷- عامل اقدام تروریستی

جهاد

جهاد در لغت از ریشه «جَهْد و جَهْد» به معنای مشقت و زحمت و همچنین به معنای توان و طاقت است (اصفهانی، ۱۳۶۱: ۱۰۱).

در معنای اصطلاحی جهاد در شرع مقدس اسلام آمده است: «جهاد عبارت است از بذل جان و مال به طریقی مخصوص برای جنگ با مشرکان و یا افراد یاغی در راه اعتلای کلمه اسلام» (ملا محمد علی، ۱۳۸۵: ۲۱).

جهاد دفاعی: جهاد دفاعی عبارت است از: دفاع مسلمانان از جان، مال و ناموس خود و سرزمین‌های اسلامی در برابر تهاجم دشمن (امام خمینی، ۱۳۶۱: ۴۸۵).

اندیشه سیاسی

اندیشه در لغت به معنای فکر، تفکر و تأمل و نوعی از فعالیت ذهنی انسان عاقل است که در جهت کشف نادانسته‌ها صورت می‌گیرد. اندیشه سیاسی، مجموعه‌ای از آرا و عقاید است که به شیوه‌ای عقلانی، منطقی و مستدل دربارهٔ چگونگی سامان‌دادن به زندگی سیاسی مطرح می‌گردد. اصولاً دلیل پرداختن به اندیشه سیاسی، پاسخ‌دادن به پرسش‌های اساسی محیط خویش دربارهٔ امور و مسائل سیاسی است، چه کسی باید حکومت کند؟ چرا باید از حکومت پیروی کرد؟ چگونه می‌توان تصمیم صحیح برای اداره جامعه اتخاذ کرد؟ و... (فوزی، ۱۳۸۵: ۱۶).

اندیشه سیاسی اگر براساس مبانی فلسفی مطرح گردد، فلسفه سیاسی و اگر بر پایه مبانی فقهی و یا کلامی مطرح شود، فقه سیاسی و یا کلام سیاسی نام می‌گیرد. هدف اندیشه سیاسی، یافتن راه‌هایی برای بالابردن کارآمدی حوزه سیاسی و اداره بهتر جامعه است (بشیریه، ۱۳۸۰: ۱۷).

دین

واژه دین گرچه عربی است، ولی در فرهنگ لغات ملل مختلف به معنی: حکم و قضا، رسم و عادت، شریعت و مذهب، همبستگی و ... آمده است و در فرهنگ لغات عربی و استعمال‌های قرآنی نیز معانی زیادی از جمله: جزا، حساب، قانون شریف، طاعت و بندگی، تسلیم و انقیاد، روش و رویه، ملت اسلام، شرک و بت‌پرستی و توحید و خداپرستی آمده است. اما معنای اصطلاحی دین از دیدگاه علامه طباطبایی عبارت است از: عقاید و دستورالعمل‌های علمی و اخلاقی که پیامبران (ع) از طریق خدا برای راهنمایی و هدایت بشر آورده‌اند. دانستن این عقاید و انجام این دستورها سبب خوش‌بختی انسان در دو جهان است.

در تعریف دیگر، دین روش ویژه‌ای در زندگی دنیوی است که سعادت و صلاح دنیوی انسان را هماهنگ و همراه با کمال اخروی و حیات حقیقی جاودانی او تأمین می‌کند. از این رو لازم است تعریف در برگیرنده‌ای باشد که به نیازهای دنیوی انسان نیز پاسخ گوید (ابراهیم‌زاده و علی نوری، ۱۳۸۳: ۲۳).

پیدایش مذاهب اسلام

سیره پیامبر خدا (ص) بیانگر این نکته است که آن حضرت به سرنوشت امت اسلامی پس از

فوتش توجه فروان داشته و تلاش ایشان با طبع دو موضوع، می‌توانست محوری برای یکپارچگی و اتحاد اسلام فراهم آورد و زمینه دودستگی و اختلاف را از میان بردارد. الف: معرفی رهبر سیاسی امت بعد از خود و تعیین مصداق آن به گونه‌ای که هیچ شبهه‌ای باقی نماند. ب: گزینش مرجع علمی به شکل صریح و گویا تا پناهگاه امت در میان حقایق و احکام دین باشد (ابراهیم‌زاده، علی نوری، ۱۳۸۵: ۱۲۷).

دلایل پیدایش فرقه‌های مختلف در اسلام و سایر ادیان

- ضعف فکری و اختلاف افکار و سلاقی

تفاوت‌های فردی انسان‌ها در روحيات، سلیقه‌ها و روش و افکار و نقش برجسته آن‌ها در اختلاف نظریه‌ها و برداشت‌های متفاوت از مسائل دینی، بدیهی است. لذا افراد از حیث دلایل مختلفی چون وراثت، شرایط اقلیمی تربیتی؛ برداشت‌ها، بینش‌ها و گرایش‌های متفاوتی دارند. از سوی دیگر، محدودیت فکری برخی از انسان‌ها در حل مسائل اعتقادی یکی از مهم‌ترین دلایل اختلافات است. در اسلام نیز با توجه به اینکه حضرت رسول (ص) در مدت کوتاه رسالتش، فرصت بیان تفصیلی همه مطالب را نیافت، از این‌رو لازم بود جانشینی که معصوم باشد، کار را به‌عنوان امامت مسلمین و تبیین معارف قرآن و سنت نبوی ادامه دهد که این گونه نشد و اختلافات شدت یافت (شاکرین، ۱۳۸۹: ۱۲۳).

- انگیزه‌ها و تحولات سیاسی اجتماعی

«پیوند سیاست و سیاست‌مداران با دیانت و مذهب همواره دوسویه بوده است. این پیوستگی را می‌توان هم در ظهور و رواج فرقه‌ها و اندیشه‌های کلامی، سیاسی و فقهی نشان داد و هم در خلق و احیاناً سقوط آن‌ها» (فرمانیان، ۱۳۸۹: ۲۳). سیاستمداران بسیاری در طول تاریخ بوده‌اند که برای رسیدن به اهداف خود به ایجاد فرقه‌ها و نحله‌های گوناگون مذهبی روی آورده‌اند.

- اختلاف برداشت از کتاب و سنت

یکی از عوامل اصلی رشد مباحث و مجادلات کلامی و در پی آن، متمایز شدن فرقه‌ها از یکدیگر اختلاف برداشت صاحبان اندیشه‌های مختلف از قرآن و سنت بوده است. شهید مطهری

(ره) در این خصوص می‌فرمایند: «برداشت از قرآن هر اندازه بدون غرض باشد، باز نمی‌توان آن را یکسان فهمید و عرضه کرد، چرا که از خصایص و معجزات قرآن این است که گاهی تعبیرات خودش را به گونه‌ای می‌آورد که می‌توان از آن‌ها چند گونه معنا فهمید» (مطهری، ۱۳۸۱: ۱۳۴).
بر همین اساس می‌توان گفت: پیدایش شیعه، خوارج، اشاعره و معتزله پس از پیامبر (ص) ناشی از این اختلاف برداشت بوده است (فرمانیان، ۱۳۸۹: ۲۵).

- تعصبات قومی قبیله‌ای

این عامل را می‌توان در اختلافات مسلمانان پس از رحلت و خاک‌سپاری پیامبر اکرم (ص) به وضوح مشاهده کرد. «بنا بر شواهد تاریخی، هیچ‌یک از انصار و مهاجرین، در تعیین جانشینی پیامبر (ص) از قرآن و سنت رسول خدا (ص) از مصلحت امت سخن نگفت، بلکه سخن هر گروه در این بود که جانشینی پیامبر (ص) حق خویش است نه دیگری؛ چون در میان انصار دو قبیله اوس و خزرج از درون به رقابت برخاستند، به دلیل همین اختلاف داخلی مهاجرین غالب شدند، این مسئله به سرعت اختلافی بنیادین در اندیشه سیاسی و کلامی مسلمین پدید آورد» (شاکرین، ۱۳۸۹: ۱۲۴).

تأثیر جریان‌های سلفی در ناامنی‌های کشور جمهوری اسلامی ایران

برای روشن‌تر شدن تأثیر جریان‌های سلفی در ناامنی‌های کشور ایران، ابتدا لازم است ابتدا جریان‌های سلفی موجود در ج.ا.ا را برشماریم که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

جریان‌های موجود در کشور:

۱- جریان‌های سلفی با مشی تبلیغی

- جماعت تبلیغی (حاجی دلشاد)

- وهابیت تبلیغی

- اخوان المسلمین ایران (ناصر سبحانی)

- مکتب القرآن (احمد مفتی زاده)

- شورای شمس (احمد ملازاده و عبدالعزیز ملازاده)

۲- جریان‌های سلفی جهادی و افراطی

الف - غرب ایران:

- گروهک احفاد صلاح الدین

- انصارالاسلام

- کتائب کردستان

- خوارج

ب - شرق ایران:

- توحید و جهاد

- انصارالسنه

- حرکت انصار

- فرقان

- سپاه صحابه ایران

- طالبان ایران

- جندالله

- جیش العدل (نوحی: ۱۳۹۹).

در ادامه برای نشان دادن اثر تفکر گروه‌های سلفی تندرو در ایران، ابتدا نگاهی به نحله‌های سلفی فعال در کشور می‌اندازیم و سپس به اقدامات خطرناک‌ترین آنان که بیشترین ناامنی و جنایت را در جنوب شرق کشور به بار آوردند اشاره می‌کنیم:

جریانات سلفی فعال در ایران

اگر جغرافیای جمهوری اسلامی ایران را به صورت یک شکل هندسی چهارگوش فرض کنیم، نیمی از آن که به نیمه شرقی معروف است شامل جریانات سنی مذهب حنفی مسلک و نیمه غربی آن شامل جریانات سنی مذهب شافعی مسلک است، حال با این توضیح به تشریح جریانات، براساس جغرافیای محل سکونت و مبتنی بر نوع مسلک می‌پردازیم.

الف) جریانات سنی سلفی شرق کشور

۱- سلفیت توحیدی که شامل:

- شورای مرکزی سنت (شمس) که مرکزیت آن در کشور نروژ است.

- شورای راهبردی اهل سنت که رهبری آن بر عهده مولوی عبدالحمید امام جمعه زاهدان است.

۲- اهل سنت سلفی تبلیغی شامل:

- وهابیت که مرکزیت آن در کشور عربستان سعودی است.
- جماعت تبلیغی که مرکزیت آن هندوستان و شهر دهلی نو بوده و در ایران عمدتاً محل فعالیت آن معطوف به مسجد مکی زاهدان است و به صورت گسترده‌ای از طریق پایگاه‌های اینترنتی و تأسیس چند شبکه ماهواره‌ای به تبلیغ مشغول می‌باشند.

۳- اهل سنت سلفی جهادی شامل:

- طالبان

- القاعدة

به دلیل اینکه این دو گروه با هدف مبارزه با اشغالگران جهان اسلام بخصوص شوروی سابق و آمریکا تأسیس گردیدند، توانستند به صورت عمده طیف‌هایی از اهل تسنن شرق کشور را به خودشان جذب کنند.

۴- اهل سنت سلفی تکفیری شامل:

- داعش

- نزال

- جندالله

این گروه‌ها اعتقاد به جنگ درون تمدنی (اسلام) داشته و اولویت خودشان را پاک‌سازی جهان اسلام از مرتدین و منحرفین اعلام کرده‌اند (نوحی: ۱۳۹۹).
جندالله:

این گروهک در سال ۱۳۸۲ و با شعار تأمین حقوق مذهبی و قومی راه‌اندازی شد. عبدالمالک (عبدالمجید) ریگی از طایفه ریگی، سرکرده این گروهک بود که پس از سال‌ها اقدامات تروریستی و تعقیب و گریز نیروهای امنیتی و انتظامی ایران در سال ۸۸ دستگیر و پس از محاکمه در ۸۹/۳/۳۰ به اتهام محاربه و افساد فی الارض اعدام شد.
در حال حاضر با اینکه با اعدام عبدالمالک ریگی این گروهک فعالیت تروریستی خاصی

نداشته است، لکن کماکان با جایگزینی محمد ظاهر بلوچ به جای ریگی، فعالیت خویش را با حضور در پاکستان علیه ایران ادامه می‌دهد.

با اینکه عبدالمالک ریگی و گروهک جندالشیطان براساس مستندات موجود و اعترافات خودش که از سیمای جمهوری اسلامی ایران پخش شد، مورد حمایت شدید غرب به‌ویژه سرویس‌های اطلاعاتی آمریکا قرار داشته؛ لکن به دلیل عمق فجایع این گروهک در کشتار مردم بی‌گناه و حتی نمازگزاران خردسال مساجد استان سیستان و بلوچستان، آمریکایی مجبور به درج نام این گروهک در سال ۲۰۱۰ میلادی در لیست گروهک‌های تروریستی گردید.

جندالشیطان که عمده‌ترین و بزرگ‌ترین گروهک تروریستی سلفی ایران محسوب می‌شود، اقدامات تروریستی زیادی را مرتکب شد.

عبدالمالک ریگی و سایر همدستان جنایتکار خویش در طول قریب به یک دهه، به ناامن‌سازی منطقه جنوب شرق کشور پرداختند که با اقتدار نیروهای امنیتی، نظامی و انتظامی پس از دستگیری عبدالمالک ریگی و انجام طرح بومی‌سازی امنیت توسط سردار شهید شوشتری، به حمدالله امنیت مناسبی در منطقه حاکم شده بود؛ لکن اقدام اخیر گروهک در سراوان کمی نگران‌کننده است و ظاهراً ما را با مشکلاتی مواجه خواهد ساخت.

ب) جریان‌ات سنی سلفی غرب کشور

۱- اهل سنت سلفی اصلاحی شامل:

- جمعیت دعوت و اصلاح

- مکتب قرآن سنندج به سرکردگی سعدی قریشی

- مکتب قرآن کردستان به سرکردگی حسن امینی

این تفکر سلفی با ادغام علوم جدید و قدیم به دنبال خوانش نوینی از سلفیت هستند که تحجر و عقب‌ماندگی سایر گروه‌های تکفیری را برطرف نموده است و شیوه مرفی از سلفی‌گری را ارائه می‌دهد (نوحی: ۱۳۹۹).

۲- اهل سنت سلفی جهادی شامل

- انصار الاسلام (جند الاسلام و انصار السنه) به سرکردگی نجم‌الدین فرج معروف ملا کریکار

- سلفیت جهادی سندج با محوریت ملا کاوه شریفی (معروف به ابوبکر) و فرهاد رحیمی (معروف به امیر فرهاد که اعدام شد)

- گروه نوظهور توحید و جهاد که در بهمن ماه ۱۳۸۸ توسط فردی به نام اسماعیل از اتباع عراق تشکیل شد.

برخی از فعالیت‌های گروه‌های سلفی غرب کشور عبارت است از:

- آتش زدن بقاع متبرکه

- سرقت مسلحانه از طلافروشی‌ها به منظور خرید تسلیحات و تجهیزات نظامی در سال ۸۷

آنچه در این قسمت می‌آید از مجموعه مطالعات و بررسی‌های شخصی نگارنده است که به اختصار به بیان آن می‌پردازم.

نظر به اینکه گروه‌های مرجع سلفی در ایران از هم‌دینان و هم‌زبانان خویش نظیر سایر جولانگاه‌های خویش برخوردار نمی‌باشند، لذا در تسری و توسعه افکار خویش ناموفق بوده‌اند و در آینده نیز قطعاً نخواهند توانست توفیقاتی داشته باشند. البته در استان‌های مرزی و به‌ویژه استان‌هایی که در آن‌ها قرابت‌های مذهبی و زبانی دارند، ممکن است بتوانند تحرکاتی داشته باشند؛ کما اینکه تاکنون هم بیشتر در همان استان‌ها اقدامات تروریستی داشته‌اند، لکن اقدامی فراگیر شبیه به آنچه که امروز در کشور سوریه را شاهدیم؛ برای ایران قابل‌تصور نیست.

البته وجود ساختار مقتدر نظامی و امنیتی، وجود بسیج مردمی میلیونی، مردم متدین و عاشق انقلاب و میهن نیز مکمل دلایل قبلی خواهد بود.

امروزه سلفیون در سوریه، عراق و افغانستان شکست‌های قابل‌توجهی را متحمل شده‌اند که در بسیاری از موارد ایران را عامل آن می‌دانند که در هر ۲ صورت پیروزی یا شکست در میدان جنگ؛ آن‌ها انتقام این شکست‌ها را ممکن است بخواهند از ایران و به‌وسیله اقدامات تروریستی منطقه‌ای و یا مقطعی بگیرند. اقداماتی توسط یکی از منظومه‌های القاعده که هم‌اینک از ایران برای عبور و ترانزیت نفرات هم بعضاً استفاده می‌نمایند را می‌توان متصور بود؛ اقدامات تروریستی همچون ترور مسئولین سیاسی و نظامی و مذهبی و همچنین کشتار عمومی در ایستگاه‌های پرتدد و

تأثیر اندیشه سیاسی سلفیون افراطی در ایران چیست؟

همچنین براساس تجزیه و تحلیل دادها و مطالب ارائه شده، اندیشه سیاسی سلفیون افراطی در ایران به شرح زیر و با توجه به مصاحبه‌های انجام شده با کارشناسان و متخصصین حوزه فکری و مبانی اندیشه سلفیون افراطی تکفیری نتایج زیر استخراج گردید:

ابعاد و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی و ایدئولوژی حاصل از عملکرد جریان سلفی - تکفیری منطقه‌ای و میزان اثرپذیری آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار گرفته و نکته مهم در این بررسی آن است که کشور ما از دو بعد از طرف سلفیون افراطی با خطر روبه‌رو است: بعد اول، ایدئولوژیکی (تبلیغات ضد شیعی آن‌ها) و بعد دوم سرزمینی (فعالیت‌های گسترده آن‌ها در سه کشور هم‌مرز با ایران یعنی افغانستان، پاکستان و عراق).

طی سال‌های اخیر، افزایش منازعات گروه‌های تروریستی که در داخل ایران و نواحی اطراف آن در کشورهای همسایه تشدید شده است، بر امنیت ملی ایران تأثیر گذاشته است. بستر داخلی این فرایند به وجود اقلیت‌های سنی مذهب در ایران باز می‌گردد، به‌طوری که برخی گروه‌های افراطی وهابی و سلفی با سازمان‌دهی تشکلهای سیاسی - نظامی مستقیماً در «ترتیبات امنیتی منطقه‌ای» وارد شده‌اند و بیشتر از ابزار و شیوه مبارزاتی غیر قانونی مانند عملیات انتحاری، بمب‌گذاری، گروگان‌گیری، قتل، سر بریدن و پخش آن در اینترنت استفاده می‌کنند. یکی از مهم‌ترین نشانه‌های ظهور این رادیکالیسم جدید در چند سال گذشته، ظهور تروریسم فرقه‌ای در نواحی شرقی ایران، گروه عبدالملک ریگی (جندالله) است.

از طرف دیگر به‌طور کلی ژئوپلیتیک کشور عراق در غرب آسیا برای ایران و حوزه خلیج فارس از اهمیت بالایی برخوردار است؛ بنابراین تأسیس دولت جدید مبتنی بر اندیشه‌های سلفی - تکفیری در عراق، آغاز یک دومینو و صدور خطر و تهدید به کشورهای دیگر منطقه به‌خصوص جمهوری اسلامی ایران بوده است و چون امنیت و ثبات ایران در گرو امنیت و ثبات عراق و منطقه است، تحولات عراق به‌خصوص ظهور داعش در آن، برای جمهوری اسلامی واجد ابعاد تهدیدات نوینی است، زیرا از طرفی اشغالگران آمریکایی به بهانه مبارزه با داعش تلاش می‌کنند دوباره حضور نظامی خود را در عراق تثبیت نمایند، از طرف دیگر اماکن مقدسه شیعه و

شیعیان عراق به طور فزاینده‌ای در معرض تهدید جریان‌ات سلفی تکفیری قرار دارد. برخی مناطق عراق می‌توانند به عنوان مناطق پشتیبانی برای عملیات‌های اطلاعاتی و تروریستی علیه جمهوری اسلامی بکار رود. از طرف دیگر ورود تروریست‌های تکفیری به بطن رخدادهای عراق با تحریک اقوام اهل تسنن در مناطق سنی‌نشین غرب ایران که دارای تفکرات واگرایانه نسبت به حکومت مرکزی جمهوری اسلامی ایران بوده و معتقد به شورایی‌بودن حاکمیت جامعه اسلامی هستند و ایجاد فضای مناسب جهت فعالیت گروه‌های مانند حزب دمکرات کردستان ایران و... تهدیدی برای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران خواهد بود. با توجه به مواردی که بیان شد، می‌توان به این نتیجه رسید که وجود نیروهای سلفی - تکفیری تهدیدات برای منافع ملی و تمامیت ارضی ایران را در پی خواهد داشت.

نتیجه‌گیری

آنچه در واقع رخ داده این است که هم اینک اندیشه سیاسی و مذهبی سلفیت افراطی، دستوراتی را به طرفداران و معتقدان این مسلک مجهول داده است که آن‌ها را مجاز به کافر حربی قلمداد نمودن سایر مسلمانان به ویژه شیعیان در جهان اسلام و خاصه در منطقه خاورمیانه در ۱۰ سال اخیر نموده و شرایطی را پدید آورده که قتل آنان را جایز و واجب بشمارد. برای دانستن ماهیت و هویت این مسلک مجهول، به دلیل برآمدن آن از مذاهب اهل تسنن، ابتدا مذاهب کلامی و فقهی اهل تسنن را مورد بررسی مختصری قرار دادیم تا بدانیم که ریشه این جریان فکری از کجا برآمده است؟ در بررسی‌های صورت گرفته، مشخص گردید که نطفه سلفیون بر بستر آراء احمد بن حنبل یکی از اندیشمندان اصحاب حدیث که بانی مذهب حنبلی نیز است شکل گرفته و در ادامه مسیر تاریخی این اندیشه توسط ابن تیمیه قوام بیشتری یافته است.

همان‌طور که مطرح شد، زمینه‌های فکری سلفی‌گری را در واقع آموزه‌های مذهبی احمد بن حنبل که قرائتی نفی‌گراتر از اسلام رایج به دست می‌داد، فراهم کرده بود؛ اما با ظهور ابن تیمیه در قرن هفتم شاکله اصلی این تفکر شکل گرفت. در حقیقت این مرحله را می‌توان مرحله نخست نضج این تفکر دانست و نام آن را مرحله «شکل‌گیری تئوریک» گذاشت. پس از وی، مؤثرترین فرد در سیر تطور، تحول و استمرار تفکر سلفی‌گری محمد بن عبدالوهاب است. هرچند شیخ

محمد چیزی بر اندیشه‌های قبلی نیافزود، اما اصرار و لجاجت وی بر احیای این تفکر باعث گردید سلفی‌گری افراطی از لابه‌لای آثار ابن تیمیه و از قبرستان‌های کتاب بیرون کشیده شود. اندیشه‌ای که در طول حدود ۴ قرن به دلیل نگارش ردیه‌های متعدد از سوی علمای سنی و شیعه به دست فراموشی سپرده شده بود، بار دیگر توسط محمد عبدالوهاب و به شکلی افراطی‌تر احیا گردید و آن اندیشه‌ای که امروز در صدر اندیشه‌های سلفی افراطی مشاهده می‌شود، چیزی نیست جز وهابیت. اقدامات محمد بن عبدالوهاب و پیروانش در قرن دوازدهم را می‌توان مرحله دوم تکمیل این جریان، یعنی مرحله «تطبیق و اجرا» نامید.

به هر حال ماحصل این روندها باعث به وجود آمدن جریانات سلفی اعتدالی و افراطی گردید که هم‌اینک در جهان اسلام به‌ویژه غرب آسیا حضوری فعال و چشمگیر دارند. سلفیون افراطی وهابی عربستان، سلفیون افراطی دیوبندیه شبه قاره هند، سلفیون زیدیه یمن، سلفیون اخوان المسلمین مصر و سلفیون افراطی و جهادی سید قطبی مصر.

بیان شد که اندیشه سلفی‌گری، نشأت گرفته از آرا فقهی و مذهبی احمد بن حنبل بود و لذا اهم شاخص‌های این اندیشه را به ترتیب از احمد بن حنبل مطرح و به اندیشه‌های ابن تیمیه، محمد بن عبدالوهاب، رشید رضا، سید قطب، ایمن الظواهری و نئوسلفی‌های افراطی چون یوسف قرضاوی رساندیم.

شاخصه اصلی تفکرات سلفیون افراطی که مورد نظر ما در این تحقیق است، تکفیر مسلمانان به اصطلاح خودشان بدعت‌گذار و پیروان سایر ادیان الهی نظیر یهودیان و مسیحیان و قیام قهرآمیز و اعمال خشونت علیه آنان است. بی‌شک آنچه تاکنون موجبات رنجش خاطر مسلمین در رفتارهای خشونت‌آمیز سلفیون افراطی است، همین شاخصه است که برآمده از اندیشه‌های مذهبی و سیاسی آنان است.

به تفصیل بیان شد که آن‌ها مدعی‌اند سایر مسلمانان به‌ویژه شیعیان کافرند و بایستی با کفار قهرآمیز رفتار کرد. لذا دست‌بردن به شمشیر و به اصطلاح امر به معروف و نهی از منکر با بدعت‌گزاران توسط سلفیان، شاه‌بیت بحث ما است که تا به امروز باعث ریختن خون انسان‌های مؤمن و بی‌گناه فراوانی در بلاد اسلامی و در نتیجه ناامنی در آن کشورها شده است.

اقدامات جنایت‌بار متعددی که امروز در کشورهای اسلامی به‌ویژه در خاورمیانه از سوی بانیان این تفکر، یعنی گروه‌های تروریست سلفی نظیر القاعده، طالبان، جند الشیطان، انصار سپاه صحابه، جبهه النصره، گروهک عبدالله عزام، انصارالسنه، داعش و ... به همین بهانه یعنی مبارزه با بدعت در دین اسلام و خروج مسلمانان از مسیر سلف صالح رسول خدا صورت می‌گیرد، شرایطی را پدید آورده که امنیت پایدار در این منطقه به‌ویژه کشورهایی چون سوریه، عراق، ایران، لبنان، افغانستان و ... را به ناامنی تبدیل نموده و وضعیت برخی از آن‌ها را به بحران کشانده است.

از ۱۰ سال قبل تاکنون جنایاتی در افغانستان، پاکستان، ایران، لبنان، سوریه، بحرین، عربستان، چین و عراق توسط پیروان این تفکر صورت گرفته که طی آن خون هزاران انسان بی‌گناه حتی زنان و کودکان بی‌دفاع بر زمین ریخته شده است و امنیت آن‌ها سلب گردیده است.

شاخص‌های ایجاد ناامنی آنان را می‌توان در کشورهای مسلمان به شرح زیر بیان کرد:

۱- ترور شخصیت‌های علمی، مذهبی و سیاسی مسلمان، به‌ویژه کسانی که رده‌هایی علیه آنان نوشته‌اند، نظیر علامه شهید رمضان البوطی

۲- کشتار بی‌رحمانه مسلمانان در مراکز تجمع مذهبی نظیر مساجد، حسینیه‌ها، دسته‌های عزاداری و... از طریق بمب‌گذاری و عملیات‌های انتحاری

۳- کشتار بی‌رحمانه مسلمانان تکفیرشده به وحشیانه‌ترین شکل ممکن نظیر بریدن سر، مثله کردن بدن، زنده سوزی و...

۴- بریدن سر کودکان و مجازات آن‌ها به وسیله طناب دار

۵- بریدن سر پدر و مادر جلوی فرزندان و بالعکس

۶- تجاوز به نوامیس مسلمانان

۷- بی‌حرمتی به ابدان کشته‌شدگان (بازی فوتبال با سرهای بریده‌شده)

۸- تخریب زیارتگاه‌ها و اماکن مقدسه شیعیان از طریق انفجار و عملیات انتحاری

نکته قابل تأمل اینکه سلفیون افراطی، جنایات و اعمال خشونت‌بار خویش را در قالب جهاد توجیه می‌نمایند؛ اما این در حالی است که براساس نظریات علمی مسلمانان و اندیشمندان غربی، اقدامات سلفیون از دسته اقدامات نامشروع و تروریستی است. باید گفت که بین «جهاد و ترور» -

«انتحار و استشهاد» علیرغم وجود تشابهاتی در خشونت بار بودنشان؛ یک تفاوت عمده وجود دارد؛ جهاد و استشهاد اقدام تدافعی است در مقابل اشغالگران و دشمنان برای حفظ دین، ناموس و وطن؛ اما انتحار و ترور تجاوز به حریم افراد بی دفاع و مظلوم است. با این تعریف آنچه مبرهن است اینکه اقدامات گروه‌های سلفی افراطی چون القاعده و شاخه‌های متعددش خاصه در کشورهای ایران، لبنان و عراق از دسته اقدامات تروریستی، نظیر سوریه ارزیابی می‌شود و به هیچ‌وجه جهاد اسلامی محسوب نمی‌گردد. مگر مسلمانان علیه یکدیگر جهاد می‌نمایند که این مسلک مجهول به بهانه جهاد به جان امنیت جهان اسلام افتاده‌اند؟! در ادامه از آنجایی که اندیشه سیاسی سلفیون افراطی که رفتارهای سیاسی و اقدامات به اصطلاح جهادی آن‌ها را رقم می‌زند از درون مذاهب اسلامی پدید آمده است، به سه نوع اندیشه سیاسی رسیدیم که عبارتند از:

۱- نظام استیلا: بنا بر عقیده تفکر وهابی، مشروعیت حاکم جامعه چه با شمشیر و چه با خواست عموم مردم بر سرکار آید، مشروع است و اطاعت از آن برای همه واجب و مخالفت با آن حرام است. در عصر حاضر این تفکر در جغرافیای شبه جزیره عربستان و به‌طور مشخص در کشور سعودی و به روش پادشاهی اجرایی شده است.

۲- نظام خلافت: در این رویکرد سیاسی که تفکر دیوبندیه معتقد به آن است، خلیفه براساس روش صدر اسلام انتخاب می‌شود و لازم‌الاتباع است که خلیفه از طریق امارت‌های اسلامی در بلاد مسلمان اعمال خلافت می‌نماید. بر این اساس، هریک از کشورهای اسلامی فعلی بخشی از مجموعه تحت امر خلیفه بوده و ملزم به اجرای دستورات خلافت است. این تفکر امروزه بیشتر در شبه‌قاره هند رواج دارد.

۳- نظام شورایی: در این نظام که مبتنی بر اندیشه‌های اخوان المسلمین در مصر می‌باشد، شورایی متشکل از علمای دین به‌عنوان شورای حل و عقد، به انتخاب خلیفه می‌پردازند و در عین حال سه زیرمجموعه با عناوین شورای افتاء (وظیفه قانون‌گذاری)، شورای قضایی (وظیفه قضاوت و برقراری عدالت) و شورای تنفیذ (وظیفه تطبیق قوانین و مقررات با شرع) دارد. در این مدل خلیفه به‌عنوان نهاد اجرایی خلافت عمل می‌کند.

اندیشه‌های سیاسی افراطی را با اندیشه سیاسی علمای مسلمان سنی و شیعه محک زدیم و مشاهده کردیم که اکثر علمای مسلمان به‌ویژه اهل تسنن، آن را اندیشه‌ای انحرافی، مسلکی مجهول و تفکری خطرناک قلمداد کرده‌اند.

منابع

الف- کتب

- ۱- اسماعیلی، حمیدرضا (۱۳۸۶)، دین و سیاست در اندیشه سیاسی معاصر. تهران: پژوهشکده فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری.
- ۲- اسماعیلی، حمیدرضا (۱۳۹۰)، القاعده از پندار تا پدیدار. تهران: مؤسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور.
- ۳- افتخاری، علی‌اصغر و نصیری، قدیر (۱۳۸۹)، روش و نظریه در امنیت پژوهی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۴- آل محدودل، حسن نژاد (۱۹۷۹)، الدمشق: تاریخچه فکری و سیاسی. دمشق
- ۵- امین، سید محسن (۱۳۷۶)، تاریخچه نقد و بررسی وهابی‌ها؛ ترجمه ابراهیم سید علوی. تهران: امیرکبیر.
- ۶- امین، ابراهیم (۲۰۱۲)، عصر تکفیری‌ها. سوری: نشریه الاخبار
- ۷- انصاری دلجو، بهاء‌الدین (۱۳۹۰)، نقش جریان‌های وهابی‌گرا بر امنیت منطقه جنوب شرق تهران. دانشگاه امام حسین (ع).
- ۸- بشیریه، حسین (۱۳۸۰)، تاریخ اندیشه سیاسی قرن بیستم. تهران
- ۹- بلیک، انتونی (۱۳۸۶)، تاریخ اندیشه سیاسی اسلام؛ ترجمه محمدحسین وقار. تهران: انتشارات اطلاعات.
- ۱۰- توطئه ۱۱ سپتامبر (۱۳۸۰) تهران: انتشارات نذیر.
- ۱۱- حائری، عبدالوهاب (۱۳۶۸)، ایران و جهان اسلام. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- ۱۲- دهقان، یدالله (۱۳۸۹)، سلفیت در جنوب غرب کشور- چالش‌ها و تهدیدات. تهران: نیروی انتظامی ج.ا.
- ۱۳- رجبی، حسین (۱۳۸۸)، بررسی فتوای تفکیر در نگاه مذاهب اسلامی. تهران: شعر.
- ۱۴- رشید، احمد (۱۳۸۲)، کابوس طالبان؛ ترجمه گیلد ایرانلو. تهران: هوای رضا.

- ۱۵- رضوانی، علی اصغر (۱۳۹۰)، سلفی گری در بوته نقد. تهران: مؤسسه فرهنگی هنری مشعر.
- ۱۶- رضوی، سید مرتضی (۱۳۶۸)؟، برگی از جنایات وهابی ها؛ ترجمه علی ضیایی. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- ۱۷- رمضان البوطی، محمد سعید (۱۳۸۹)، سلفیه بدعت یا مذهب. مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس.
- ۱۸- روحانی، حبیب (۱۳۸۸)، چهره واقعی وهابیت. مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی.
- ۱۹- سبحانی، جعفر (۱۳۶۴)، آئین وهابیت. قم: موسسه امام صادق (ع).
- ۲۰- شاکرین، حمیدرضا (۱۳۸۹)، ادیان و مذاهب. قم: دفتر نشر معارف نهاد نمایندگی و دانشگاه ها.
- ۲۱- عاصف، رضا (۱۳۸۷)، احزاب و گروه های سیاسی ایران. تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- ۲۲- عبدالسلام، عمر (۱۴۱۶ ق)، مخالفت وهابیت با قرآن و سنت. دارالهدایه.
- ۲۳- عبدالله خانی، علی (۱۳۸۶)، تروریسم شناسی. تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر.
- ۲۴- عبدالله خانی، علی (۱۳۸۶)، تهدید و امنیت. تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر.
- ۲۵- عبدالله خانی، علی (۱۳۸۲)، نظریه های امنیت. تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر.
- ۲۶- عطوان، عبدالباری (۱۳۹۱)، سازمان های سری القاعده؛ ترجمه فرزانه شهیدی. تهران: مؤسسه مطالعات اندیشه سازان نور.
- ۲۷- علامه حلی، اکبر (۱۳۸۵)، مبانی فقهی عملیات استشهادی از دیدگاه شیعه و اهل سنت. قم: انتشارات زمزم هدایت.
- ۲۸- فقیهی، اصغر (۱۳۶۶)، وهابیان. تهران: صبا.
- ۲۹- فوزی، یحیی (۱۳۸۵)، اندیشه سیاسی امام خمینی (ره). تهران.

- ۳۰- قادری، حاتم (۱۳۸۵)، اندیشه‌ای سیاسی در اسلام و ایران. تهران: انتشارات سمت.
- ۳۱- قزوینی، محمدحسین (۱۳۶۸)، فرقه وهابیت و پاسخ شبهات آن‌ها؛ ترجمه علی دوانی تهران: انتشارات وزارت ارشاد.
- ۳۲- الگار، حامد (۱۳۸۷)، وهابی‌گری. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
- ۳۳- گروهی از نویسندگان (۱۳۹۱)، وهابیت سیاسی. تهران: مؤسسه اندیشه‌سازان نور.
- ۳۴- محمدصالح، عبدالله (۱۹۷۸)، علمای اسلامی در مقابل وهابیت. دمشق: دارالحفاظ.
- ۳۵- مرادیان، محسن (۱۳۸۸)، تهدید و امنیت. تهران: مرکز آموزشی و پژوهشی شهید صیاد شیرازی.
- ۳۶- مسجد جامعی، زهرا (۱۳۸۰)، نظری بر تاریخ وهابیت. تهران: صریر دانش.
- ۳۷- المندلای، محمد محمود (۱۳۹۰)، پدیده تروریسم در امتداد تاریخ؛ ترجمه محمدرضا میرزاخانی. تهران: مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت.
- ۳۸- نوحی، امیر (۱۳۹۲)، آشنایی با جریانات سلفی اهل تسنن. تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- ۳۹- نوحی، امیر (۱۳۹۱)، جریان‌شناسی وهابیت. تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- ۴۰- همتی، همایون (۱۳۶۷)، بررسی آیین وهابیت. تهران: نشر ضحی.
- ب- مقالات**
- ۴۱- اسداللهی، مسعود (۱۳۹۲)، «تحلیلی بر پیشینه تاریخی و رفتار افراطی گروه داعش»، پنجره، شماره ۱۸۲.
- ۴۲- بخشایشی اردستانی، احمد (۱۳۹۲)، «بررسی نقش مذهب در سیاست و حکومت»، باشگاه اندیشه.
- ۴۳- خلیل السعد، خالد (۱۳۸۰)، «بن لادن، او را نمی‌توان شناخت»؛ ترجمه حیدر تحصیلی. تهران: جام جم.
- ۴۴- روبین، باری، «سه گروه اخوان»، ترجمه کیانوش کیا کجوری، تهران: واحد فرهنگی و آموزشی بین‌المللی امت واحده.

۴۵- سید افقی، سید هادی (۱۳۹۲)، «پشت پرده جنایات تروریستی منطقه»، پنجره، شماره ۱۸۲.

۴۶- عزام، حذیفه (۱۳۸۴)، «آیا شبکه‌های اطلاعاتی در القاعده نفوذ کرده‌اند؟» ترجمه سعید آقاخانی، روزنامه شرق.

۴۷- مسعود نیا، حسین و شاه قلعه، صفی الله (۱۳۸۸)، «بررسی علل رفتار خشونت‌آمیز نیروهای اسلامی در پاکستان با تأکید بر طالبانسم»، سال پنجم شماره اول، بهار و زمستان.

ج- پایان‌نامه‌ها

۴۸- اربابی، محمد، ۱۳۹۳، «تفکرات سلفی‌گری در استان کردستان و تأثیر آن بر امنیت ملی ج.ا.ا»، دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۴۹- جهانی، محمد، ۱۳۹۰، «اقلیت‌گرایی مذهبی در بلوچستان و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۵۰- سیدنژاد، سید باقر، ۱۳۹۳، «سلفی‌گری در عراق و تأثیر آن بر ایران»، دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۵۱- صباغی گراغانی، حسین، ۱۳۹۴، «فعالیت‌های جریان جماعت تبلیغی و تأثیر آن بر امنیت نرم ج.ا.ا: مطالعه موردی (استان خراسان جنوبی)»، دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۵۲- عابدینی، رسول، ۱۳۹۸، «راهبردهای امنیتی جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با جریان‌های سلفی تکفیری شمال غرب»، دانشگاه جامع امام حسین (ع).

د- سایت‌های خبری تحلیلی

۵۳- ابن تیمیه، سایت باشگاه اندیشه (۱۳۹۲)، <http://www.bashgah.net>

۵۴- گزارش ویژه «ابن تیمیه»، سایت مشرق سال ۹۲، www.mashreghnews.ir